ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՌՆԻԱՑ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՕԹՆԵՒՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԶՄԻՒՌՆԻԱ ՈՒՐԲԱԹ 12 ՅՈՒԼԻՍԻ 1857 — ԹԻՒ 549

ԶՄԻՒՌՆԻԱ, 12 ՅՈՒԼԻՍԻ

Գաղղիոյ օրէնսդիր ժողովոյն անդամոց ընտրութիւնը գրեթէ խաղաղութեամբ կատարեցաւ, թէպէտև հակառակորդ կողմէն (որոնց մէջ երևելի են Քավէնեաք զօրավարը և Գառնօ՝ կուսակիցք հասարակապետութեան) խիստ մեծ ջանքեր ՚ի գործ կըդրուին քուէարկութե մէջ առաւելութիւն մը ստանալու ՚ի նպաստ իրենց, այսու ամենայնիւ կը յուսացուի որ չպիտի յաջողի իրենց ճգունքը, և վեհափառ Կայսրը յաղթանակած է իւր առաջարկած անձանց մեծագոյն մասին ընտրութեամբը, որոնք քանի մը հոգիէ ՚ի զատ բոլորն ալ այժմեան կառավարութեան կողմնակից են և վեհափառ կայսեր ազգօգուտ դիտաւորութեանցը և գաղափարացը համամիտ և՝ համակարծիք անձինքներ:

Վերջին եկած լուրերը կը հաստատեն թէ հետևեալ ընտրութեանց մէջ պարոն Քառնօյ և Կուտշօին յաջողեր է առաւելութիւն մը ստանալու քուէից և հետևապէս անդամ ընտրուած են. այսու ամենայնիւ թէ Քառնօ և Կուտշօ և թէ բոլոր իւր համախոհները բոլորովին հակառակ զգացմունքներ չունին այժմեան կառավարութեան դէմ, այլ միայն քիչ մը աւելի ազատութեան սիրող են: Աստի կը յուսացուի թէ օրէնսդիր ժողովոյն նորընտիր անդամոց խոհական անօրէնութեամբ դեռ երկար ժամանակ խաղաղութիւնը և բարեկարգութիւնը կը յարատևէ Գաղղիոյ բոլոր սահմանաց մէջ. և հակառակ կուսակցութեանց ոգին ազդեցութիւն մը չունենար բնաւ: Մորնի կոմսը՝ որ նոր դարձաւ Պետրոպուրկէն, ուր տեղ լիազօր դեսպանի պաշտօնը ունէր, օրէնսդիր ժողովոյն նախագահ ընտրուած է:

Ներքին բարեկարգութեան և քաղաքական գործոց հետ մէկ տեղ բնաւ զանց չըներ Նապօլէոն կայսրը ուրիշ երկրորդական խնդրոց գործադրութեան համար սկսած ջանքերը, կուզեմ ըսել Դանուբեան իշխանութեանց միաւորութե խնդիրը, որու համահաւան չեն միւս եւրոպական մեծ տէրութիւնները. այսու ամենայնիւ միջին ճամբով մը կը ջանայ իւր նպատակին հասնելու: Աստի Եւրոպիոյ զանազան օրագիրք լորտ Փըլէրմըսթընի կողմէն այս առաջարկութիւնը մէջ կը բերեն, թէ Մոլտավիա ու Վալաքիա պէտք են կապուիլ իրարու հետ և կառավարուիլ միևնոյն եղանակաւ՝ առանց միանալու. այսպէս գտած են միջին կէտ մը Գաղղիոյ և Աւստրիոյ մէջ, որոնց առաջինը միութիւնը կուզէ և երկրորդը կը մերժէ:

Հնդկաստանի բնիկ զօրաց ապստամբութիւնը դեռ բոլորովին դադրած չէ. Տէլհի քաղաքը ապստամբաց ձեռք անցած է. որոնց թիւը աւելնալով՝ բոլոր եւրոպացիները մեծ ու պզտիկ ջարդեր, Պանքան թալլեր, և Մողոլի վախճանեալ կայսեր որդին թագաւոր հատատեր են: Այս տէրութեան ծախքը Անգղիան կընէր 130.000 լիրա (15.340.000 դահեկան) վճարելով տարին, բայց է որ հիմակ տարին այնքան սատակ շահ ունի: Վիլլուկպիյ տեղակալը, որու յանձնուած է վառօդի պահարանը, կրակի տալով ինքը հաղիւ թէ ազատեր է, բայց երկրցիներէն հազարաւոր մարդիկ մեռեր են:

Անգղիա նորէն զօրք կը խաւրէ Հնդկաստան 14 հազարի չափ. Պարսից ծովածոցը գտնուող անգղիացի Օւթրամ զօրավարին ալ հրաման եղաւ որ իւր զօրքովը Կալկաթա երթայ: Նոյնպէս Սէյլան կղզիէն Չինաստան երթալիք զօրքերն ալ Հնդկաց կողմը պիտի երթան:

Չինաստանի մէջ ներքին խռովութիւնը ուսովը կը տիրէ եղեր. Գանդոնի վիճակը միևնոյն է. Հոնկ-Քոնկ նոր զօրք կըսպասուի որ պատերազմի գործողութիւնը սկսին: Քնէյ-Քոնկի մայրաքաղաքը ապստամբաց ձեռքը ինկեր է. ցորենի համբարանոցները բոլորովին սպառեր և բրինձին գինը 4 թալէրի ելեր է: Ափիոնի վրայ եղած տուրքն ալ բարձրացեր է:

Ասիոյ ներքին կողմերը այսպիսի աղետալի և յեղափոխական վիճակի մէջ եղած ժամանակ կըտեսնենք որ Եւրոպայի կողմն ալ խռովութի պակաս չէ. Իտալիոյ մէջ Ճենովա, Լիվորնօ, Նաբոլի և ուրիշ քանի մը տեղուանք հասարակութեան մէջէն խռովասէր մարդիկներ բաւական արիւնահեղութիւններ պատճառեցին, թէպէտև առայժմ քաղաքապահ զօրքերը առաջնին առին, բայց տակաւին ազմուկներ պակաս չեն:

Նոյնպէս Գաղղիոյ մէջ 21 հոգի բռնուեցան կասկածաւոր մարդիկ, որոնց մեծ մասը Իտալացի են, և կըսուի թէ Նաբոլէոն կայսեր կենացը դէմ թշնամութիւն գործելու համար գաղտնի միաբանութիւն կայ եղեր մէջերնին, ինչպէս յայտնի ցուցուց իրենց բնակարանին մէջ գտնուած զանազան տեսակ զէնքերը.

—Էրէ» լրագրին մէջ հետևեալ հետաքրքրական տեղեկութիւնները կըկարդանք, զոր արժան կըհամարիմք մեր ընթերցողաց հաղորդել:

"Հնդկաստան գնացած չափազանց ոսկւոյ և արծաթոյ քանակութիւնը, մանաւանդ այս եօթը մետաղը, մօտ ժամանակներս խիստ գրաւած է անգղիացի իմաստագէտներուն ուշադրութիւնը, և այս է գլխաւոր պատճառներէն մէկը Անգղիոյ վաճառանոցին չփոթութեան մէջ իյնալուն: Ամենևին ժամանակ մը չէ եղած որ այսչափ մեծ գումար մը մտնէ Անգղիոյ երկիրը յիշեալ թանկագին մետաղներէն. սակայն Քալիֆօրնիայէն և Աւստրալիայէն եկած ոսկին և Մեքսիքայէն ու հիւսիսային Ամերիկայէն ընդունած արծաթը՝ Լիվըրբուլի ու Լոնտրայի նաւահանգիստները հասածին պէս ներքին արևելեան երկիրներուն համար (Չին ու Հնդկաստան)

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ

Ի Սուլթան Ապտիւլ-Մէճիտ Օգոստափառ Կայսրն:

Ցօրչափ շողան գունդք աստեղաց ի շափիւղայ անդ կամար
Ցօրչափ արփին գայցէ ի հիւ թաւալ յանիւն անդադար,
Արձանացեալ ի տառս ոսկի վէհ դիւցազանց յիշատակ.
Եւ գրուասիք նոցին անուանց հաչակեսցին բոլանդակ:
Որք վատակին ի սէր բարեաց հանուրց ազգաց ամենայն
Բարգաւաճել զաշխարհ յումանս և ի յարուեստս շահեկան.
Որով անջինջ և քանդակեն յերախտագէտ սիրտս համայն
Զշուք փառաց անուան իւրեանց դարուց ի դարս անխախտան:
Այսպէս ահա մինչ կողկողէր ախորժագեղ յիւր ի ձայն
Գերձ խանձարուր Ազատանձնոցս երջանիկն մեր Հայաստան.
"Ինձ ո՞ր սփոփումն յայտնեսցէ, ո՞ր մխիթար եղկելւոյս,
Որ ընդ ամպովք թանձրապատրոյք կայ իմ արև գեղոյս,
Ինձ ո՞ երբեք յայս ձօնեսցէ մինչ տեսանել տրտմագին,
Աւա՜ղ. զորդիս իմ նշդեհեալ ընդ աստեղօք օտարին":
Անդէն բարբառ գայ ի յերկնից աւետաւոր խնդութեան.
"Մի՛ տրտմագին հեծէր այդպէս, բարեբաստիկդ Հայաստան,
Քանզի թէպէտ քո պայազատք յօտար երկիր թափառին,
Բայց չեն երբէք անօգնական և ողբալի բընաւին.
Զի բարեխնամ երկինք պարգև քեզ շնորհեցին անըղձան
Զօգոստափառ վեհ ինքնակալ Սուլթան Ապտիւլ-Մէճիտ Խան.
Որ աննախանձ ըղձանացն արկեալ ըզգեստ ի վերայ,
Ամենեցուն հըպատակաց գործակցութ հայր պանծայ.
Այր հովանի քաղցր և հզօր հեզագեղ և հանճար՝
Ծագեալ նըշոյլ քեզ կըթութեան և արուեստից օգտակար.
Որոյ ընդ պերճ և վեհափառ գաւազանի հովանեաւ
Եւ ընդ խնամովք առատագութ ձրից շնորհաց իւր անբաւ,
Զանդորրաւէտ երջանկութիւն ցանկ քո որդիք վայելեն,
Ցապահովք ամենեքին չար արկածից հանգրէն":
Օ՜ն արդ, մանկունք ուսումնազարդ, փորձարանիս Մեսրոպեան
Երախտապարտ բարբառեսցեն և մեր շրթունք օրհնաբան.
Եւ մաղթեսցուք յերկնից շնորհաց յառաւելս այս հրաշափառ
Կենաց շնորհել Կայսեր մերոյ միշտ երջանիկ և երկար:
Կեցցէ՛ Սուլթան Ապտիւլ-Մէճիտ ինքնակալ մեր բարեգութ
Կեցցէ՛ փառօք յամս պարագայց ի պերճ իւր գահ անխախտ:

Հայր Սարգիս վրդ. Աւետիքեան:

"Մխիթարայ քահանայի Սկևռացւոյ յաղագս համապատասխանութեան երկոտասանից Առաքելոց" կոչեցեալ գրքին յառաջաբան ծանօթութիւնը և Հռոմայ Աթոռոյն կարծեցեալ գլխաւորութեան սկզբնաւորութիւնը և անոր դէմ Հայոց ազգին ինչ համարում ու կարծիք ունենալը:

(Շարունակութիւն:) (1)

Այս կասկածը բնաւ տեղի ունեցած չէ, և ոչ անգամ մտքերնէն անցած է, ամենևին հանդիպած չըլլալուն, և իրենցմէ առաջ օրինակ մը չունենալնուն՝ քանի որ քրիստոնէութիւնը Հայաստանի մէջ ծաղկած է: Աստի մենք ալ նոյն ամսաթերթերուն համաձայն՝ Հայոց եկեղեցւոյն թէ Հռոմայ, թէ Յունաց և թէ որև իցէ եկեղեցեաց հետ միշտ ամէն ժամանակ սիրով և մեծարանօք վարուիլը հաստատելէն ետքը, կուզենք այստեղս պատմաբանօրէն ցուցընել՝ թէ Հայոց սրբազան հարք ի՛նչ կերպ համարում և դատումունէին Հռոմայ աթոռին վերայ, և ի՛նչ պատիւ կուտային անոր. կընդունէի՞ն թէ ոչ՝ անոր գլխաւորութիւնը:

Նախ վարդապետ Ոչէցի, երևելի վարժապետ Հայոց իւր դարուն, ընդդէմ Սըսայ ժողովոյն որ եղաւ 1307 թուոյն, ուր տեղ կուզէին ընդունել Գրիգոր Անաւարզեցիին ինքնահնար դաւանութեան թուղթը, զանիկա խապառ հերքելէն ետքը, նոյն թղթին մէջ Պապին գլխաւորութեանը վրայ ալ խօսք ըլլալով՝ այսպէս կըգրէ. "Նաև զԱմբրոսիան յիշէ (ի թղթին), թէ զՀռոմայ եկեղեցին գլուխ ասէ. և այս ոչ է ճշմարիտ, զի մի եկեղեցին մեծ և փոքր ոչ կարէ լինել, որպէս մի մարդն ինքն ինքեան մեծ և փոքր ոչ լինի": Ու թէ անկէ առաջ ալ Հայոց սուրբ հարք բնաւ ընդունած չէին այդպիսի գլխաւորութիւնը. կըհաստատէ ինքը՝ վրայ բերելով. "Բայց զայսոցիկ զպատասխանին յառաջագոյն արարաք՝ թէ սուրբ և իմաստուն Հարք մեր առաջին, որ մտադոյնք էին ի ժամանակին, նոքա լիով և անթերի զճշմարիտն գիտէին, որ ստուգապէս տեղեակք էին սրբոցն բանից, և ամենայնի ի վերայ հասեալք ճշմարտութեանն, որք զուղիղն մեզ ուսուցին և ոչ զթիւրն: Այս խօսքերէս յայտնի կերևայ թէ ի սկզբանէ հետէ Հայոց եկեղեցին ամենևին գլխաւոր ճանչցած չէ Հռոմայ Պապը, որու աթոռը միւս առաքելական աթոռներուն հետ համահաւասար կըսեպէր, առանց գլխաւորութիւն տալու այս կամ այն հայրապետական աթոռոց:

Սուրբն Ներսէս Լամբրոնացի. որ Հռոմայ եկեղեցւոյ ջատագով կըհամարի եկեղեցական բարեկարգութեանց մասին, չընդունիր բնաւ Պապին իրաւասութիւնը և Քրիստոսի եկեղեցւոյն հիմն և գլուխ ըլլալը, այլ տասներկու առաքեալք համապատիւ կըդաւանի և տասներկուսն ալ հիմն և վէմ կըկոչէ, ինչպէս յայտնի է հետևեալ խօսքէն. "Զի՛ն առաքեալքն ճշմարտապէս հիմն հաւատոյ և քարինք պատուականք... զտաճարս Աստուծոյ բանականս եկեղեցի ի վերայ ինքեանց հաստատեցին"(1): Խօսրով Անձևացեաց եպիսկոպոս, որ սրբոյն Գրիգորի Նարեկացւոյն հայրն է, պատարագի մեկնութեան

(1) Տես լրագրոյս 547-548 թիւերը:

(1) Տես Մեկ. Տաղեան Յովհաննու, տպեալ յԵրուսաղէմ, երես 301:

ծախու կառնուին ։ Շոգենաւաց ամիսը 4–5 անգամ բերած ոսկիին մեծ մասովն արծաթ ծախու կառնուի ի պէտս Չինաստանի և Հնդկաստանի։

Պոմպա տպուած լրագիր մը անցեալ տարուանէն մինչև ներկայ տարւոյս ապրիլին վերջերը Հնդկաց երկիրը մտած այս Թանկագին մետաղներուն արժէքը 10 միլիոն լիրա սթէռլինի կը հանէ, կամ 250 միլիոն ֆրանք ։ Վերջին 7 տարիներուն մէջ Հնդկաստան մնացած այս մետաղներուն գումարը միջին հաշուով 5,500,000 լիրայի հասաւ 1 տարին. երբոր անկէ առաջ 6 տարի շարունակ 2 միլիոն լիրայի կըհասնէր տարեկան գումարը ։ Դարձեալ Հնդկաստանի դրամական հարստութիւնը 1850էն ի վեր գրեթէ հազար միլիոն ֆրանք աւելցաւ. որով կիմացուի թէ Հնդկաց փողերանոցները բնաւ դադարում չունին ։ Այսու ամենայնիւ՝ թէոր բոլոր Հնդկաստանի ժողովուրդները 180 միլիոն դնելու ըլլանք, յիշեալ հազար միլիոն ֆրանքը բաժնելով անոնց վրայ՝ գրեթէ մարդ գլուխ 5½ ֆրանք կիյնի ։

Այսպէս իմանալու է Չինաստանի համար ալ։ Շրջաբերութեան մէջ բոլորովին արծաթ դրամ է այս երկու ընդարձակ երկիրներուն մէջ, ուսկէ Եւրոպա ու Ամերիկա գնացած ապրանաց փոխանակութենէն ինչ որ աւելնալու ըլլայ, անոր փոխարէնը միայն այս Թանկագին մետաղներով կըվճարուի, մանաւանդ արծաթով։ Ասիոյ մէջ արծաթի հանք (մադէն) քիչ կայ, ուստի այս մետաղը հաւանականաբար դեռ երկար ժամանակ պիտի փոխադրուի յիշեալ երկիրները, մինչև որ Հնդիկք ու Չինացիք ընդունին Թղթադրամի սովորութիւնը, և այս Թանկագին մետաղներուն գործածութեան համար ըլլալիք խնայողութիւնը ։

Քանի մը տարիէն 'ի վեր Չինաստանէն դուրս ելած ապրանքները տարապայման կերպով մը աւելնալով, արծաթի մետաղն ալ աւելի սկսաւ այն կողմը փոխադրուիլ։ 1845էն մինչև 1847 Չինաստանէն 73,485,411 լիպրայի թէյ (չայ) դուրս ելաւ, և 16,117 հակ մետաքս ։ 1854էն մինչև 1856, այս ապրանաց թիւը բարձրացաւ ինչուան 121,062,233 լիպրա թէյը եղաւ և 51,148 հակ մետաքսը ։ Վերջապէս 1856ին միայն Եւրոպա և Միացեալ Նահանգները գնաց 122,572,700 լիպրա թէյ և 50,489 հակ մետաքս ։

Այս թիւերս բաւականապէս կըբացատրեն Եւրոպայու շարունակ աղքատանալուն և ընդհակառակը Հնդկաստանի և Չինաստանի օրէօր հարստանալուն բուն պատճառը ։ Չինաստան՝ որ 300 միլիոնի չափ բնակիչ ունի. խիստ յառաջացած է վաճառականութեան մէջ 'ի վնաս Եւրոպայու, որու կըծախէ իւր երկրին բերքերը, և անոր տեղ կառնու ոսկի և արծաթ, իսկ ապրանք խիստ քիչ։

—Անգղիոյ վեհափառ Թագուհին իւր էրկանը Ալպերթ իշխանին շնորհեց նոր տիտղոս մը՝ որ այսուհետև Իշխան Ամուսին կոչուի. այս պատուանունին հետ մէկ տեղ տուաւ նաև Անգղիոյ արքայազուն իշխանաց յատկացեալ բոլոր իրաւունքները ։ Թայմզ լրագիրը հետևեալ կերպիւ կըխօսի այս առանձնաշնորհութեան վրայ ։

"Պաշտօնական կերպիւ հրաման եղաւ որ օրագրութեանց մէջ հրատարակուի վեհափառ Թագուհւոյն Ալպերթ իշխանին շնորհած տիտղոսը Իշխան Ամուսին կոչուելու. թէպէտ 17 տարի է որ ամուսնացած են. Այս պատուանունով Ալպերթ իշխանը օրինաւոր անգամ կըհամարուի Անգղիոյ Թագաւորական գերդաստանին որ թէպէտ իրօք ալ այնպէս էր, սակայն մինչև հիմակ իւր գերմանական պատուանունը կըկրէր, և Անգղիայէն դուրս՝ լոկ իւր գերդաստանին սեփական անուամբը կըճանչցուէր թէպէտ Անգղիոյ մէջ արքայավայել պատուով կըմեծարուէր

Այս անուանակոչութեամբ Ալպերթ իշխանը բնաւ նոր իշխանութիւն մը չստանար Անգղիոյ մէջ, սակայն ուրիշ տէրութեց մօտ բարձրագոյն աստիճան մը կընդունի ։ Այս նոր անուամբ պիտի յիշատակուի նաև թէ Անգղիոյ և թէ Սկովտիոյ եկեղեցեաց հրապարակական աղօթից մէջ։

—Յունիս ամսոյն մէջ Հայտ–Բարք ըսուած տեղը վեհափառ Թագուհին ինքն անձամբ բաշխեց Ղրիմու պատերազմին մէջ երևելի հանդիսացող քաջ զօրաց համար որոշուած Յաղթութեան Խաչը ։ Տեսարանը խիստ գեղեցիկ էր. ութ հազարի չափ հանդիսատեսներ կային. մէջ տեղը կըտեսնուէր Թագուհւոյն՝ Ալպերթ իշխանին և բոլոր արքունի գերդաստանին համար պատրաստուած ամպհովանին. անոր աջ ու ձախ կողմը օտար տէրութեանց դեսպաններուն և խորհրդարանի անդամոց համար որոշուած էր ։ Ժամը 9ին զօրքերը սկսան գալ, և փորձառութեան արժանաւոր զինուորները անմիջապէս ամպհովանիին մօտ եկան շարուեցան ։ Մէկ ժամէն ետքը Թագուհին եկաւ Ալպերթ իշխանին և իշխանազուն որդւոյը հետ. սկսաւ անմիջապէս բոլոր խումբերը աչքէ անցընել. և ամենևին ձիէն վար չիջաւ մինչև հանդէսը լմննալը. Զինուորները մէկիկ մէկիկ եկան իւր ձեռքէն ընդունեցին իրենց համար որոշուած պատուոյ Խաչը, և խումբերը մէկէն արձակուեցան գնացին ։ Խաչը ընդունողներն էին 12 նաւաստի, 2 ծովային զինուոր և 47 ցամաքի զօրք ։ Իսկ այն արժանաւոր զինուորները որ ներկայ չէին, պիտի ընդունին նոյն նշանը յանուն Թագուհւոյն ։ Այս արարողութեան համար 8000 զօրք կային ոտքի վերայ ։ Այս առաջին անգամն է որ Անգղիոյ Թագուհի մը իւր ձեռօքը կըվարձատրէ ռազմական զինուորները ու պարզ նաւաստիները։

—Անցած ամսոյն 12ին Բլէսէյի պատերազմին հարիւրերորդ տարեդարձը ըլլալով, (որով Արևելեան Հնդկաստանի մէջ Անգղիացւոց տէրութիւնը հաստատուեցաւ,) Լոնտրայի մէջ ժողով մը սահմանուեցաւ՝ որու նպատակը պիտի ըլլայ հռչակաւոր Քլայվին անուանը արձան մը կանգնելու ։ Այս Քլայվը անգղիական Հնդկաստանի տէրութեան հիմնադիրն է ։ Ուրիշ պզտի ժողով մըն ալ որոշուեցաւ. որ այս նպատակիս համար ընծայուելիք նուէրքները ժողվէ հասարակութենէ։

Փարիզու Մոնիթէօր պաշտօնական լրագրին մէջ հետևեալ կարևոր լուրերը կըկարդանք ։

"Ս. Բեդրպուրկի մէջ քանի մը ժամանակէ 'ի վեր խօսք կըլլար առևտրական և նաւարկութեան նոր պայմանագրութիւն մը հաստատելու Ռուսիոյ և Գաղղիոյ տէրութեանց մէջ. որնոր անցած ամսոյն 2ին ստորագրուեցաւ փոխմիփոխ Մորնի կոմսէն՝ որ լիազօր դեսպան է Գաղղիոյ տէրութեան 'ի Ս. Բեդրպուրկ, և Գորչագով իշխանէն ։ Այս պայմանագրութիւնը, որ 1846 թուոյն հաստատուածին տեղը պիտի անցնի, և Ռուսաց մաքսի նոր Թարիֆային հետ պիտի համաձայնի չափաւորեալ կարգադրութիւններով, կը պարունակէ յօգուտ ազգայնոց և Գաղղիոյ առևտրութեան և նաւարկութեան այնպիսի պայմաններ, որ թէ՛ մէկ և թէ՛ միւս երկրին վաճառաց փոխանակութեանցը մեծ արդիւնք կրնայ բերել։ Այս պայմաններէն մէկն է Մարսիլիայէն և ուրիշ միջերկրական նաւահանգիստներէն Ռուսաստան գացած ապրանքներուն վրայ դրուած կրկին մաքսին նուազեցընելը ։ Յիշեալ նոր պայմանագրութեամբ կարող պիտի ըլլան նաև Գաղղիոյ հպատակները անշարժ ստացուածքներ ունենալու Ռուսիոյ մէջ, պահելով միշտ իրենց օտարականի վիճակը. նաև բուն ազգայնոց տուած որևիցէ տուրքին համեմատ իրենք ալ պիտի վճարեն իրենց յատկացեալ արքունի տուրքերը ։

Յունիս 20 թուականով սահմանի, մաքսի նոր Թարիֆային պաշտօնական կերպիւ հրատարակուեցաւ և 22ին սկսաւ 'ի գործ դրուիլ։

Առևտրական պայմանագրութիւնն ալ կառավարութեան կողմէն վաւերանալով և ստորագրուելով՝ Գաղղիոյ դեսպանին ատենադպրին հետ Փարիզ խրկուեցաւ ։

—Նոյն լրագրին մէջ հետևեալ լուրը կըկարդանք ։ "Բէյրպուրկի երկիրը քանի մը գործաւոր ջրանցք մը փորելու ժամանակ 250ի չափ ոսկեղէն մետաղներ գտան, որոնց վրայ դրոշմուած էր Տիբերիոս կայսեր պատկերը ։ Այս դրամները գրեթէ երկու մէթր խորութեամբ գետնի տակն

մէջ՝ քահանային "Զսուրբ սիոն զկաթուղիկէ առաքելական եկեղեցի քո" ըսածը, Երուսաղէմայ եկեղեցին կիմանայ և ոչ Հռոմայու, այսպէս մեկնելով. "Սիոն մայր է ի մեր լեզուս. և թէ զԵրուսաղէմի եկեղեցւոյն է մաղթանքս վասն սուրբ տեղեացն Երուսաղէմի սպասաւոր է. զի նախ զնա դնելի է, և ապա զամենայն տիեզերական եկեղեցիս ։ Եւ թէ զամենայն եկեղեցի մայր Սիոն կոչէ, և այս չէ հեռի ի դիպաւորութենէն, զի սուրբ եկեղեցի ծնանի սուրբ աւազանաւն զմեզ, և սնուցանէ հոգևոր սննդեամբ զմեզ"։

Յովհաննէս ծործորեցի իւր քարոզագրքին մէջ գլ. ժե. որու բնաբանն է "Ահաւասիկ ես ածից զծառայ իմ զծագումն". գրեթէ Լամբրոնացւոյն վերոգրեալ խօսքերը կրկնելով համամիտ կըցուցընէ զինքը սրբոց հարց, այսպէս ըսելով "Եւ ապա զեկեղեցի հաստատեաց ի վերայ առաքելական (բանի) անվանելի դրանց դժոխոց. և նորոգեաց զկարգ օրինադրութեան յեկեղեցի, և զհաւատացեալս ի սմին մաքրեալ տաճարացոյց օթևան իւրոյ և Հօր եկաւորութեան. ըստ առաքելոյն՝ "դուք իբրև զվէմս կենդանիս շինիք տաճար հոգևոր"։

Կիլիկիոյ Թագաւորաց ժամանակ քիչ մը ականածութիւն կըլլար Պապին, և քանի մը անգամ ալ Թղթակցութիւն եղած է իրարու հետ, և Պապին առաջարկութեամբը մէկ քանի եկեղեցական ծէսերու և աւանդութեանց փոփոխութիւն ընելու յանձնառու եղան, մանաւանդ Թագաւորք. բայց անոնք առ երեսս էր և առ երկիւղի, որովհետև Թաթարներու և ուրիշ սահմանակից Թշնամեաց անդադար արշաւանքներէն միշտ երկիւղի մէջ ըլլալով, Թէ՛ Պապին և Թէ կայսերաց օգնականութեանը ապաւինելով՝ կըստիպուէին առ երեսս ընդունել Պապին կրօնական առաջարկութիւնները, մինչև ապահովութիւն գտնեն Թշնամեաց յարձակմունքէն։ Այս բանիս վկայութիւն բերեմ հին բոլորագիր ձեռագրի յիշատակարանը, որ գրուած է Կիլիկեցւոց երկիրը ՉԾ և ՉԾԶ Հայոց Թուականներուն, որ Սմբատ Թագաւորին գործքերը պատմելէն յետոյ՝ կըսէ. "Եւ ապա ի միւս ամին ՉԾԶ, սուգ մեծ ժամանեաց ազգիս Հայոց. վասնզի ի յորդորմանէ Պարսից և Տաճկաց, որ զառաջնորդութիւնն ունի ազգին նետողաց, որ կոչի Խարբանդուղղու, հալածանս յարոյց քրիստոնէից յաշխարհն արևելից և որ ընդ իշխանութեամբ նորա են ։ Իսկ յերկրիս Կիլիկոյ, որ յետ բազում գերութեանցն և սպանմանց և աւերման աշխարհիս զոր կրեաց յ . . ազգէն Տաճկաց, սակաւ մի անդորրացան յառաջին նեղութենէն, և սատանայ կրկին պատերազմ յարոյց եկեղեցւոյ ի ձեռն այնոցիկ որ զառաջնորդականն ունէին տեղապահութիւն, և ժողովեալ զեպիսկոպոսունս երկրին Կիլիկոյ աւագ պարոնն որ Հեթում կոչի ի Սիս, և հրամանաւ նորա սահմանեցին ոմանք վասն փառաց, ոմանք վասն երկիւղի ջուր ի կիր արկանել ի նոր խորհուրդն ըստ փռանգաց և այլ ազգայն, և զտօն ծննդեանն և զամենայն տօնս ընդ նոսա տօնել, և զձուկն զոր սուրբ Բարսեղ գոչան և Պաւղոս առաքեալն մարմին է ասացեալ, նոքա ջուր ասացին և պահոց կերակուր սահմանեցին ։ Եւ քան զայս և անմխիթար սուգ, զի մեք ընդ մեզ պատերազմին. ոչ միայն այլասեռ քրիստոնեայք վիճին ընդ մեզ վասն հաւատոյ. այլև մեր իսկ թագաւոր և կաթուղիկոս հանել ջանան զմեզ յաւանդութենէն սրբոյն Գրիգորի և այլոց սրբոց հարցն. զոր ամենակարող աջն Յիսուսի ի բարին դարձուսցէ աղօթիւք սուրբ Լուսաւորչին և նորին սուրբ զաւակացն արդարութեան և աթոռակալացն"։

Դարձեալ ուրիշ ձեռագրի մը մէջ լուծմանց գրոց՝ այսպէս կըսէ. "Գրեցաւ ի Թուականիս հայկազեան տումարիս ի ՉՀԲ. ի հայրապետութեան տէր Կոստանդեայ. ոչ այնմ որ յաղագս ջրոյ խառնելոյ զազգս և զաւանդեալս հարցն յերկուս պատառեաց, այլ փոխանորդի (յաջորդի) նորին, որ անուանակից էր նմա. այլ ոչ բուռն եհար զուղղափառ դաւանութենէ, և յառաջին ամին իւրում ընթացաւ Անգիպտոս խոստովանութեան աղագաւ՝ մշակելով զմեր փրկութիւն"։ Բաժակին մէջ ջուր խառնելը

էին խոշոր ժայռով երեսը ծածկուած ։ Կարծես թէ փողերանոցէն դեռ նոր դուրս ելած են, այսպէս աղւոր պահուած են. ամէն մէկը 25 ոսկի ֆրանքի արժողութիւն ունի ։

Փորթուկալի Պետրոս Ե. Թագաւորին ամուսնութեան հանդէսը պիտի կատարուի իւր Աթոռը նստելուն տարեդարձին օրը ։ Իւր ապագայ ամուսնոյն անունը է Կարոլինա—Թերեզա—Հեղինէ, որ Պավիերայի Մաքսիմիլիանոս դքսին աղջիկը և Աւստրիոյ կայսրուհւոյն քոյրն է ։ Ծնած է 1834 ապրիլ 4 ըստ նոր տումարի ։

Փորթուկալի կառավարութիւնը հարսանեաց ծախուցը համար 550 հազար ֆրանք որոշեց, և հարսնացու Թագուհիին համար 330 հազար ֆրանք տարեկան օժիտ ։

—Անվերս օրագրին մէջ կը կարդացուի՝ թէ Հոլանտայի մայր Թագուհին Լոնտրա պիտի երթայ Վիկտորիա վեհափառ Թագուհւոյն երկրորդ աղջիկը Ալիս իշխանուհին հարսնութեան խնդրելու իւր որդւոյն Օրանժի իշխանին, որ Հոլանտայի Թագին օրինաւոր ժառանգն է ։ Ալիս իշխանուհին 14 տարեկան է. և Օրանժի իշխանը 17 տարեկան ։

— Վեհափառ Վիկտորիա Թագուհին իւր Իշխան Ամուսնոյն հետ և միւս Թագաւորական գերդաստանին անդամոց հետ Մանչեսդեր եկաւ արուեստահանդէսը տեսնելու ։

— Պելճիգայի Թագաւորին աղջկան Շարլոդ իշխանուհւոյն Աւստրիոյ Ֆերտինանտոս Մաքսիմիլիանոս մեծ դքսին հետ ամուսնութիւնը որոշուած է յուլիս 27ին ըստ լատ. կատարուելու, որ առաջիկայ երկու շաբթի օրը կ'իյնի ։

—Եւրոպայէն եկած վերջին լուրերը կը հաստատեն, թէ Փարիզու մէջ յուլիս 5 ըստ նոր տումարի, նոր ընտրութեան մէջ Քավենեաք զօրապետը 10.959 քուէ ստացաւ ընդդէմ 9.952ին որոնք 'ի նպաստ Ժերմէն Թէպօյի նետեցին ։

—Վեհափառ Նափոլէոն կայսեր և կայսրուհւոյն համար կը սուի թէ մօտերս Օսպօրնը պիտի երթան վեհափառ Վիկտորիա Թագուհւոյն այցելութեան. և ոմանք ալ Մանչեսթր կըսեն ։ Նոցին Վեհափառութեան ճանապարհորդութիւնը ծածուկ պիտի ըլլայ կըսեն առանց հանդիսի ։

—Աւստրիոյ ծաղկահասակ վեհափառ կայսրը իւր սրտին խոնարհութեանը և մարդասիրութեանը անջնջելի յիշատակ մը թողուց իւր ճամբորդութեան ժամանակը ։ Յունիս ամսոյն երբ Պեսթ քաղաքը հասաւ, Հրէից հիւանդանոցը գնաց տեսնելու, ուրտեղ բարեհաճեցաւ կայսերական ստորագրութեամբը իւր անունը արձանագրել նոյն հիւանդանոցին այցելութեան եկող օտարականներուն անուանց ցանկին մէջ ։ Վեհափառ կայսեր գործածած գրիչը ոսկի պահարանի մէջ պիտի դրուի, և վայելուչ վերնագրութեամբ մը պիտի պահուի հասարակութեան դիւանատան մէջ ։

—Աւստրիոյ կայսեր եղբայր բարձրապատիւ Ֆերտինանտոս Մաքսիմիլիանոս մեծ դուքսը ամսոյս 4ին Լոնտոն հասեր և մեծ սիրով ու արժանաւոր յարգանօք ընդունուեր է Անգղիոյ Թագուհիէն և Իշխան Ամուսինէն ։

—Յայտնի է որ քանի մը ժամանակէ 'ի վեր Սպանիոյ տէրութեան և Մեքսիկայի կառավարութեան մէջ գժտութիւն մը կայ 'ի պատճառս մարդասպանութեան որ պատահած է յիշեալ երկու ազգաց մէջ ։ Մ. Լաֆրակուա, որ Մեքսիկայի կառավարութեան կողմէն իբր լիազօր դեսպան խրկուած է Սպանիոյ տէրութեան մօտ այս խնդրոյս որոշմանը համար, կը սուի թէ ծանուցագիր մը պիտի ներկայացընէ Սպանիոյ կառավարութեան, որու հաճոյական պատասխանը թէ որ մինչև 8 օր չընդունի՝ պիտի մեկնի երթայ ։

Մեքսիկայի մէջ մեծամեծ պատրաստութիւններ կըլլայ ընդդէմ Սպանիական բանակի. ժողովուրդն ալ կառավարութեան հետ համախոհ է յայսմ մասին ։

—Պրուսիոյ վեհափառ Թագաւորը յունիս 26ին Վիեննա հասեր է ։ Կը սուի թէ այս ճանապարհորդութիւնը քաղաքական նպատակ մը ունի ։

— Վիեննայէն յունիսի 8–20 ամսաթուով կըգրեն Ժուռնալ տը Ֆրանքֆոր լրագրոյն,

“Մոլտավիայի (գայմագամ) Վոկորիտէս իշխանին ընկերը, ժամանակ մը Վիեննա մնալէն ետև, մեկնեցաւ Փարիզ երթալու, ուր պիտի հաստատէ իւր բնակութիւնը ։ Յիշեալ իշխանուհին քիչ ժամանակէ 'ի վեր բաժնուած է իւր ամուսինէն ։

— Եւրոպիոյ լրագիրներէն ոմանք կըսեն, թէ Գաղղիոյ կառավարութիւնը ըստ խնդրոյ Անգղիոյ դահլճին, 10–15 պատերազմական նաւեր և 20 հազար զօրք պիտի յուղարկէ 'ի Չինաստան յօգնութիւն Անգղիացւոց ։ Քանզի Անգղիոյ կառավարութիւնը, 'ի պատճառս ապստամբութեան որ Հնդիկ զօրաց մէջ պատահեցաւ և տակաւին կը շարունակուի, պիտի չկրնայ ամենևին Հնդկաստանէն զօրք դուրս հանել՝ Չինաստան յուղարկելու համար ։

—Վսեմափայլ մօսիւ տը Քիսէլէֆ, որ Ռուսաց դեսպան է 'ի Փարիզ, ամսոյս 5ին վեհափառ Եօժէնի կայսրուհւոյն ներկայանալով, յանձնեց անոր, 'ի կողմանէ Ռուսաց օգոստափառ այրի կայսրուհւոյն, սրբոյն Կատարինէի կարգին առաջին աստիճանի շքանշանը ։

—Վաշինկթընի մէջ, քաղաքական պաշտօնէից ընտրութեան առթիւը ծանր անկարգութիւններ տեղի ունեցան և արիւնահեղ կռիւներ եղան քաղաքին զանազան թաղերուն մէջ. ուր 6–7 հոգի իրենց կեանքը կորուսին և շատ մարդիկ ալ վիրաւորուեցան ։ Քաղաքապետին խնդրոյն համեմատ մէկ գունդ զօրք հասաւ անմիջապէս, և բազում նեղութեամբ հազիւ կրցաւ բարեկարգութիւնը վերահաստատելու ։

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, 10 ՅՈՒԼԻՍԻ

Թլփատութեան հանդէսը անցած ամսոյ 28ին վերջացաւ ամենայն խաղաղութեամբ և փառաւորութեամբ ։ Վեհափառ Ապտ-իւլ-Մէճիտ մեծազօր կայսրը այս առթիւ յայտնի ցուցուց իւր հպատակացը վրայ ունեցած սրտին քաղցր գորովը. ոգւոյն վեհանձնութիւնը և հաստատուն բարեկամութեան հարազատ զգացմունքները առ եւրոպական տէրութիւնս, որոնց հետ ունեցած վաղեմի սիրոյ յարաբերութիւնները օրըստօրէ այս օրինակ պարագաներու մէջ աւելի կը պայծառանան և կը հաստատուին ։ Հանդէսը վերջանալուն անմիջապէս սկսաւ քաղաքական գործառնութեանց ընթացքը շարունակուիլ ըստ օրինի ։

—Ժուռնալ տը Քոնսթանթինօբլին մէջ կը կարդամք ։

“Կառավարութիւնը իմանալով որ մարդու մէկը ճերմակ աղախին (հալայիխ) մը վաճառահանութեան դրեր է ընդդէմ մարդկութեան և մեղադրելի նպատակաւ, սաստիկ հրամանաւ արգիլեց ամեն տեսակ վաճառահանութիւնները ։ Այս հրամանիս վրայ 1200ի չափ տամսակ ծախող կառավարութեան կողմէն բռնուեցան տամսակներով մէկտեղ ։ Բայց ասկէ յառաջ քանի մը վաճառահանութիւններ կային զորոնք տէրութիւնը վաւերացուցած էր հարիւրին հինգ տուրք վճարելու իրաւունքով, ասոնք կը կարծուի թէ 'ի գործ պիտի դրուին, և միայն անվաւեր եղածները արգելուին ։ Թանզիմաթի ժողովքը այս բանիս համար հարկաւոր եղած ազդու միջոցները 'ի գործ պիտի դնէ”։

—Յիշեալ լրագրին մէջ կը կարդանք, թէ Ռուսները երեք շոգենաւով Սօչայի ցամաքը ելեր տիրեր են գրեթէ 1200 զօրքով զորոնք Չէրքեզները չեն կրցեր արգիլել և դէմ դնել շոգենաւերէն արձակուած թնդանօթներուն ։ Սակայն իրենց բոլոր զօրքը ժողվելով, որոնք 3–4 հազար հոգիի չափ կային, կրցան արգիլել Ռուսերը և չթողուլ որ նորոգեն բերդերը, որ վերջին պատերազմին ժամանակ կործանուեր էին ։ Չէրքէզներուն յառաջապահ զօրքը այնչափ մօտեցան Սօչայի, որ կարող եղան ձեռք ձգել առանց հարուածի 10 Ռուս, որոնք իրենց երկրորդ պաշտօնատարին հետ ներս գացած էին

Կոստանդին Ե. կաթուղիկոսն է, զոր Օշին Թագաւոր Կղեմէս պապին յորդորանօքը սկսաւ բռնադատել որ Սըսոյ ժողովքը ընդունի Գրիգոր Անաւարզեցիին դաւանութեան թղթովը. վասնորոյ շատ չկրնալով դէմ դնել Թագաւորին ստիպանացը, հաճեցաւ և սկսաւ ջուր խառնել սուրբ բաժակին մէջ, ինչպէս կը վկայէ Հ. Միքայէլ Չամչեան ։

Իսկ Գրիգոր Անաւարզեցին, որուն Հ. Չամչեանը գովութեամբ մը կընծայէ [illegible] և բարեմիտ մակդիրները, ինչ բնաւորութեան տէր մարդ ըլլալը բարեսէր ընթերցողը նոյն ածականներուն զօրութենէն իմանալէն ետքը, ըսենք մենք ալ՝ թէ Հ. Միքայէլ ինչ որ կըպատմէ կողմնասէր ոգւով՝ բոլորովին հակառակ է ճշմարտութեան ։ Ասածիս վկայութիւն կուտան շատ ուսումնական և ճշմարտասէր անձինք, մանաւանդ Խրանանեան Գոլճեան հայ վարդապետք և յայտնի կը խոստովանին Հ. Միքայէլի Հայոց պատմութեան Բ և Գ հատորներուն անհարազատութիւնը և կողմնասիրութեամբ գրիլը. զորոնք հին ձեռագիրներու հետ բաղդատելով մէկէն երևան կելլէ գրածներուն ստութիւնը և սխալութիւնը որ ունի բոլոր այն հեղինակներուն և գրուածքներուն որ ըստ դէմ կը խօսին Հռոմայ աթոռին թէպէտ և ճշմարտասէր ոգւով ։

Նաև Անաւարզեցւոյն Թագաւորին բռնութիւնը և իւր [illegible] եկեղեցւոյ ծէսերուն մէջ փոփոխութիւն մտցընելը վկայութեամբ ցուցընելու համար, հոս մէջ բերեմ Նոյն վարդապետի Նշեցւոյ գրածը, որ իւր ժամանակակիցն է. իմաստուն մարդ, և ինչպէս կը գովէ Հ. Միքայէլ ալ այր խոնարհամիտ և հեզահոգի ըսելով, որով և ազգին քով ալ մեծ յարգ ստացած էր և ամենուն ալ ակնածելի եղած, այսպէս կըսէ իւր ճառին մէջ՝ զոր գրեց նոյն Սըսոյ ժողովքին դէմ, որ Թագաւորին մարդահաճութիւնը ընելու համար գումարուիլը խօսելէն ետքը՝ վրայ կը բերէ. “Ո՛վ թէ ճշմարիտ էին բանքս այսոքիկ (այն է Գրիգոր կաթողիկոսին կանոնական թուղթը), ապա ընդէ՞ր որ գրեացն զայն՝ յաքսորելն իւրում իբր ապրջացեալ իմն զղջմամբ ասէր. հաճելով իմ զկամս Թագաւորին՝ ջուր արկի ի սուրբ խորհուրդն, և զայս կրեմ ի նմանէ ։ Եւ յետ այսորիկ որ մտակայքն էին, պատմեցին թէ ասէր. Հայ եմ և հայ մեռանիմ”։ Այս խօսքերէս յայտնի կերևայ Սըսոյ ժողովքին ինչ կերպով գումարուիլը 1307ին, այսինքն Լևոն Թագաւորին ստիպելովը, որու մէջ ընդունեցին ժողովականք ոմանք Գրիգոր Անաւարզեցիին դաւանութեան նամակը ։ Իսկ ժողովքին անընդունակ և ապօրինաւոր ըլլալուն վրայ այսպէս կըգրէ. “Սուտ ասէ, եթէ բազմութիւն ժողովեցան, զի սակաւք էին և ոչ բազումք. պարտ էր յամենայն Հայաստանեայցս առաքել և ժողովել. և թէ ամենեքեան հաւանեալ էին, ապա զայդպիսի նորաձևութիւն յեկեղեցի մուծանել, և թէ ո՛չ ի բաց ընկենուլ ։ Ո՞ր իրաւունք է այդ, ինքնահաճոյ մտաց ախորժակօք գրել և առ ամենեսեան առաքել՝ թէ ընկալարուք... Դուք օրինադիրք և դուք ընկալուչք, կարի գեղեցիկ՝ բայց չէ ճշմարիտ, զի նոյն ինքն ի տեղին բազումք հակառակեցան և դեռ տակաւին են հակառակին. և իբր որ ի սահմանէն իւրում հակառակութիւն կրէ, յայտ է թէ ո՛չ է ճշմարիտ, այլ սուտ է”։ Քիչ մը վարը կըսէ դարձեալ ժողովքին գլխաւոր անդամները մէջ բերելով՝ որոնցմով կազմուած էր, այսինքն “Գրիգորիւ, Կոստանդիւ, Հեթմիւ և Ալինախիւ, իշխանօք և ռամիկ ժողովրդովք, զորոց զգործն Աստուած գիտէ որ ծածկագէտն է ։ Իշխանօք և Թագաւորօք կարգ և կանոնք եկեղեցւոյ ո՛չ է երբեք եղեալ, և չէ պարտ լինել. զի առաջին Թագաւորքն վասն ճշմարտութեան միայն ժողով հրամայէին որպէս հարց լինել, իսկ զընտրութիւնն ի ձեռն նոցին թողուին. իսկ աստ սպառնալիք և սաստ Թագաւորին առ ոչ հաւանեցելոցն, և ուխտադրութիւն պհրամանս արքայի և զհաճոյս նորին. թէև անօրէնութիւն իցէ՝ յանձն առնուլ կատարել, և այս քահանայապետական աթոռոյն արժանաւոր”։

(Պիտի շարունակուի ։)

Տիգրան Հ. Թ. Սաֆրանեանց ։

փայտ կտրելու, գրեթէ քաղաքէն մէկ հարիւր մեթր հեռու։

Կըսուի նաև թէ քանի մը անգամ իրարու հետ զարնուեր են Պուպայի և Լապայի մօտ Սէֆէր փաշային և Մէհէմմէտ պէյին հրամանատարութիւնք։ Սակայն այս կռիւներուն վրայօք մանրամասն տեղեկութիւններ դեռ չունինք, և կըկարծուի թէ բաւական մարդիկ սպաննուած են։

—Կայսերական հրամանաւ Խոսհան պէյը վաղօր դեսպան կարգեցաւ Բրուսիոյ տէրութեան մօտ, փոխանակ Քէմալ էֆէնտիին՝ որուն ուրիշ պաշտօն յանձնուեցաւ։

—Կըսուի թէ վեհափառ կայսեր իշխանազուն աղջկանց մեկուն հարսանեաց հանդէսը, որ մեծ ծովապետ Մէհէմմէտ Ալի փաշային որդւոյն Իգհէմ փաշային նշանուած է, Դուրպան Պայրամէն ետքը անմիջապէս պիտի սկսի, և Տէֆթէրտար Պուրնուի արքունի պալատան մէջ պիտի կատարուի, ուրոնց պատրաստութիւնները արդէն սկսած են։

—Քանթարմ ըսուած զօրաց նոր գունդերէն, որոնց կարգադրութեանը համար քանի մը ժամանակէ 'ի վեր յատկապէս հոգ կըտարուի յանձնարարական մասնաժողովով մը ընդ նախագահութեամբ վսե. Ռիզա փաշային, մօտերս պիտի խրկուին իւրաքանչիւր օսմանեան բանակները։

—Մայրաքաղաքիս վաճառականութեան ժողովքին նիստերը որոշուեցաւ որ այսուհետև հինգշաբթի և շաբաթ օրերը ըլլայ 'ի դիւրութիւն Եւրոպացի վաճառականաց։

—Եգիպտոսի Պանքային կառավարիչ մայրաքաղաքս եկաւ նոր առաջարկութիւններ ընելու կառավարութեան։ Մինչ հաստատուելիք ազգային Պանքային վրայօք ալ խօսք չկայ, կըսէ քաղաքիս Էնթըրբրիթըր լրագիրը։

— Ամսոյս 5ին Անգղիոյ դեսպան վսեմափայլ Սթրէթֆորտ տը Ռէտքլիֆ Տոլմա-Պախճէի կայսերական պալատը գնաց և Նորին Վեհափառութեան մատոյց վեհափառ Վիկտորիա թագուհւոյն խրկած նամականին, որով կիմացընէ Քէնտի դքսուհւոյն մահը։

—Տաճկի կին մը կառքով պտըտելու ժամանակ սիրտը պաղպաղակ (տոնտուրմա) կուզէ, դաւաթ մը կուտէ և կսկսի քրտնիլ, անմիջապէս տկարութիւն զգալով վրան՝ տուն կըդառնայ, և հազիւ թէ ներս կըմտնէ, կիյնի ու կըմեռնի։

—Ամսոյս 2ին սաստիկ փոթորիկ մը եղաւ մայրաքաղաքիս մէջ՝ որու նմանը երկար ժամանակէ 'ի վեր պատահած չէր։ Պէօյիւքտէրէ յանկարծ սաստիկ անձրևով մը հեղեղ գալով՝ սարին վրայ շինուած արձարանը փլուց տարաւ, որուն աւերակները Սպանիոյ դեսպանատան դիմացը եկան ինկան՝ հետերնին բերելով ինչ որ ճամբուն վրայ հանդիպեցան։

Թարապիա ու Օրթագեղ ձորեղերքը եղած բոլոր տները քանդեցան հեղեղէն։ Թաբլը ըսուած տեղը սոսկալի կարկուտ մը իջաւ և շատ թռչուններ ջարդեց։ Կայսերական ճօշքին քով եղած կաղնին (մեշէն) կայծակէն զարնուեցաւ, և բոլոր ձորը անմիջապէս ջրով ծածկուեցաւ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐՔ

Զմիւռնիա, 12 Յուլիսի։

Քաղաքիս նորընտիր կառավարիչ վսեմափայլ Մուստաֆա փաշան ամսոյս 2ին հասաւ հոս Ալ-Տըրըժէր անուն օսմանեան շոգենաւով, և ըստ արժանաւորութեան մեծ պատուով ընդունուեցաւ ցամաքէն և նաւահանգստիս մէջ գտնուած պաքէն թնդանօթներ արձակելով։ Նոյն օրը շնորհաւորութեան գնացին եւրոպական տէրութեանց թարգմանները իրենց հիւպատոսաց կողմէն։

Երկու օրէն ետքը հրովարտակը կարդացուեցաւ 'ի ներկայութեան տեղւոյս քաղաքական և զինուորական պաշտօնատարաց, ազգային առաջնորդաց և հիւպատոսաց թարգմաններուն։ Նոյն ժողովքին մէջ համառօտ ատենախօսութիւն մը ըրաւ Նորին Վսեմութիւնը, որու մէջ յիշատակութեան արժանի է հետևեալ խօսքերը, "Շիտակ քալենք, շիտակ խօսինք, և Աստուած մեզ օգնական կըլլայ"։

Մեծապէս կըյուսանք որ Իզմիրու ժողովուրդը հանգստութիւն և երջանկութիւն պիտի վայելէ ըստ ամենայն մասին մեր նորընտիր բարեխնամ կառավարչին քաջարթուն հսկողութեամբ և խոհեմ կառավարութեամբը, և պատեհ պիտի ունենամք յիշատակել լրագրիս մէջ իւր հետզհետէ 'ի գործ դնելիք բարեկարգութիւնները, որ մեծ պատիւ պիտի ընէ անշուշտ օսմանեան մեծազօր և արդարասէր տէրութեանը։ Արդէն սկսաւ ուտելեաց վրայ եղած չափազանց գիները չափաւորել, և կըյուսանք որ կըշարունակէ ամէն ինչ կարգի դնելու։

Ամսոյս 10ին մունետիկը իմացուց քաղաքիս հասարակութեանը՝ որ գիշերները ժամը երեքը անցնելէն ետքը առանց լապտերի պտըտողները պիտի բռնուին տեսչութեան կողմէն։ Սաստիկ հրաման եղաւ նոյնպէս որ ամենևին մէկը որև իցէ զէնք և դանակ վրան չկրէ, և կրողը պիտի բանտարկուի։

—Մեծաշուք Ալի Նիհատ էֆէնտին որ տեղակալութեան պաշտօնը կըվարէր Մահմուտ փաշային մեկնելէն 'ի վեր, սկսաւ կրկին իւր համարակալութեան պաշտօնը վարել։

—Արշալոյս Արարատեան օրագրոյս խմբագիր և տէրը՝ անցեալ շաբթու մեկնեցաւ Կոստանդնուպոլիս երթալու։

— Անցած ամսոյն 30ին կիրակի առաւօտու ըստ Մեսրոպեան ազգային վարժարանին տարեկան քննութեան մէջ արժանաւոր գտնուող աշակերտաց պարգևաբաշխութեան հանդէսը կատարուեցաւ. եւրոպական երաժիշտներու խումբ մըն ալ կընկերանար այս ուսումնական հանդիսիս։ Աշակերտաց մէջէն գլխաւորները մէյմէկ գեղեցիկ ճառեր կարդացին. իսկ Բանասիրականիս սկիզբը դրուած ոտանաւորը երկրորդ կարգի աշակերտաց աշխատասիրութիւնն է, որնոր 'ի քաջալերութիւն ինքեան և իւր ընկերակցացը կը հրատարակեմք, խոստանալով հետագայ թիւերու մէջ տպելու նաև ուրիշ ուսումնասէր աշակերտաց չափաբերական աշխատասիրութիւնները որոնք սոյն առթիւ շինած են։

—Ամսոյս 2ին Երուսաղէմէն դարձան քաղաքս արժանապատիւ և խոհեմափայլ տէր Յարութիւն քահանայն Դալաթիոյ՝ ընկերութեամբ տէր Պօղոսեան պարոն Գալուստ պատուելի վարժապետին հետ, որոնք ինչպէս յայտնի է՝ գերագոյն ժողովքին կողմէն պաշտօնիւ գացած էին սուրբ Երուսաղէմ։ Երեք օր քաղաքս մնալէն ետքը մեկնեցան 'ի Կոստանդնուպոլիս։

—Սուրբ Երուսաղէմէն եկած լուրերը ցաւալի են։ Անցեալ ամսոյ 13ին ամենապատիւ սրբազան Պատրիարքը յանկարծ սաստիկ հիւանդութեամբ մը պառկեր է, մինչև բոլոր միաբանութիւնը յուսահատութեան և սգոյ մէջ ինկեր են։

Վերջին լուր մը կիմանամք թէ Մկօն անուն անգղիացի ճարտար բժշկին խոհեմ կարգադրութեամբը քիչ մը առողջութեան բարի նշան մը ցուցուցեր է. և կըյուսամք ազգովին որ մինչև հիմա կատարեալ առողջութիւնը ստացած է, որու համար 'ի սրտէ աղօթող եմք։

—Յունիսի 21ին Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց դրօշակը բացուեր է յԵրուսաղէմ 21 թնդանօթ արձակելով։ Յայտնի է որ Երուսաղէմայ և Յոպպէու Միացեալ Նահանգաց հիւպատոսը մեծապատիւ Յակոբ աղան է Ս. Մուրատեան, որ երկայն ժամանակէ 'ի վեր կըվարէ նոյն պաշտօնը։

—Պարսկաստանի Անգղիոյ դեսպան Մ. Միւրրէյ՝ որ Պաղտատ կըսպասէր, յունիս 5ին ճամբայ ելեր է ընկերութեամբ Ալի Խանին, որ յատկապէս եկած է մինչև Պարսից սահմանագլուխը Մէնտէլի ըսուած տեղը զինքը տանելու. ուրտեղ պիտի սպասէ մինչև որ մեծաստիճան զօրավար մը գայ վեհափառ Շահին կողմէն և պատուոյ զինուորաց գնդով մը առաջնորդէ իւրեան մինչև 'ի Թէհրան։

—Աղէքսանդրիայէն կըգրեն՝ թէ Համէտաւան առաջաւոր յոյներէն 40 ընտանիք դարձան իրենց ազգային մայր եկեղեցին 'ի պատճառս վէճի մը որ պատահեր է իրենց՝ ընդհանուր հիւպատոսի մը և քանի մը եպիսկոպոսաց մէջ։ Ռուսաց հիւպատոսը անմիջապէս իւր պաշտպանութեան տակ առեր է զիրենք։

—Օրլոֆ Տավիթով կոմսին երկու եղբարքը, որոնք վեհափառ Ռուսաց կայսեր թիկնապահներէն են, Սէլանիկէն Իզմիր հասան, որոնք Յունաստան պիտի մեկնին, և անկէ սուրբ Երուսաղէմ երթալու են։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐ

Զմիւռնիա, 12 Յուլիսի։

Քաղաքիս առևտրական վիճակը գրեթէ միևնոյն է։ Անցեալ շաբթու վաճառուեցան 70 կողովի չափ նոր աֆիոն 113–115 ղրշ. չէքին. և 4000 չէքի՝ 51–61 օրէն ետքը ապրանքը յանձնելու դաշամբ 110½–111 ղրշի, ստակին կէսը կանխաւ վճարելով, և միւսը ապրանքը յանձնելուն. 282 հակ տօրոն 302–303 ղրշ. կենդինարը։ 4500 կենդինար փալամուտ Անգղիոյ տեսակ գինը 73–74։ Այս շաբթուս եղած ծախքը ասոնք են. 40 կողով աֆիոն նոր հունձէն 115–117 ղրշ. չէքին։ Քանի մը կողով անցեալ տարուան հունձէն 120 ղրշի։ 4000 կենդինար փալամուտ երկրորդ տեսակէն 66 ղրշ։

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆ

ԾՈՎՈՒ ԲԱՂՆԻՔ

Որ Հայոց Էկեղեցւոյն Բաղնոյին մօտ ծովեզերը շինուած են, ու խիստ հանգիստ և պատշաճաւոր են թէ էրիկ մարդոց և թէ կնիկ մարդոց համար։

ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆ ԱՄԵՆԵՑՈՒՆ

Դեղահատք Թովմայի Հոլօուէյ։

Այս անգին դեղը, որ բոլորովին բաղկացեալ է առողջաբար խոտերէ, չի պարունակեր իւր մէջը ո՛չ սնդիկ և ո՛չ որևիցէ վնասակար գոյացութիւն մը։ Որչափ որ քաղցր է և փափուկ մատաղ մանկանց ու խիստ տկար կազմուածոց համար, նոյնչափ շուտ և հաստատուն է արմատախիլ ընելու հիւանդութիւնները նաև ամենէն խիստ ուժեղ անձինքներէ։ Բաց յայսմանէ կատարելապէս անվնաս է 'ի մասին իւր ներգործութեանցը և հետևութեանցը։ Այս դեղը առնուելով, կը հետազօտէ և միանգամայն կը փարատէ ամէն տեսակ հիւանդութիւնները որ և իցէ աստիճանի հասած ըլլան և որչափ հին ժամանակէ հետէ արմատացեալ ըլլան։ Հազարաւոր մարդիկ բժշկեցան այս դեղը գործածելով, որոնց շատերը գերեզմանին դուռը հասնելէն ետև, քիչ մը յարատևութեամբ վերստին ստացան իրենց առողջութիւնը, և կենդանական զօրութիւններին ձեռք բերին երբոր ուրիշ ամէն դեղերէն յուսերնին կտրեր էին բոլորովին։

Ուստի սաստիկ ախտացեալները յուսահատութեան մէջ թող չիյնան. այլ արժանաւոր փորձը ընեն այս պատուական դեղին ազդու ներգործութեանցը, և շուտով իրենց քաջառողջութիւնը ստանալու բարեբաղդութիւնը պիտի ունենան։

Կը յորդորեմք զհիւանդները, որպէս զի որչափ կարելի է, փութապէս հոգ տանին գործածելու այս բժշկարար դեղը հետևեալ խօթութեանց համար. որ են,

Ընդհատական ջերմք (ֆիէվր էնթէրմիթանթ)։
Շնչարգելութիւն (ասթմ)։
Մարդոյս մորթոյն վրայ եղած բիծերու ախտը։
Քոլէռական ջերմերը։ Մաղձ (զաֆրա։
Թոքացաւութիւն, կամ թոքային տկարութիւն։
Նուաղումն (աթռնի։) Ջրգողութիւն (սըւգա)։
Օձիկ (էլանճըգ իլլէթի)։ Խիթ (սանճը)։
Կանանց ամսական օրինաց անկարգութիւնը։
Ամէն տեսակ ջերմերը։ Ոտնացաւութիւն (Նիգրիս)։
Գլխացաւութիւն։ Դժուարամարսութիւն։
Բորբոքումն (էնֆլամասիոն։ Դալուկն (սարըլըք)։
Լերդի (գառա ճիյէր) հիւանդութիւնք։
Երիկամնաժետութիւն (Նէֆրիթ)։
Տեռատեսութիւն (մայասըլ)։
Յօդացաւութիւն (րիւմաթիզմ)։
Միզարգելութիւն։ Խուլ պարանոցի (սուաճա)։
Երկրորդական դէպք գաղղիական ախտի։
Խիճ երիկամանց և միզանոցի (կռավէլը)։
Սաստիկ ջղացաւութիւն (սբազմա)։
Ուռոյցք (դիւմէօր)։ Կեղք (իւլսէռ)։
Ամէն տեսակ որդերը (սողուլճան)։
Ափրոդիտեան ախտերը (Ֆռէնկ իլլէթի)։
Թուլութիւն և նուաղումն ուժոյ, որ և իցէ պատճառներէ ծագած ըլլան։

Այս դեղահատերը կը վաճառին 'ի Լոնտոն միստր Թովմա Հոլօուէյի գործատունը, որ է Սթրէնտ ըսուած թաղը թիւ 244. իսկ օտար երկիրները գլխաւոր դեղավաճառաց քով կը գտնուի. Իզմիրի մէջ սինեօր Անճէլօ Ճիւտիչի դեղավաճառին խանութը կը ծախուի. որ 'ի Ֆռանկաց թաղը Սուլթանիէ ճառշըսի ըսուած փողոցը թիւ 30։

Այս դեղահատից տուփերը զանազան մեծութեամբ են. և կը վաճառին 9—22 և 33 ղուռուշի իւրաքանչիւրը, և ամէն մէկուն մէջ տպեալ ծանուցագիր մը կայ, որ յիշեալ դեղահատից գործածութեան վրայօք մանրամասն տեղեկութիւններ կուտայ, գաղղիարէն, անգղիարէն և հայերէն լեզուաւ։

Միստր Թովմա Հոլուէյ՝ իւր այս դեղօրէից համար Ամերիկայի Նիւ Եորք քաղաքը ևս նոր գործատուն մը հաստատեց. որ կըգտնուի 'ի Մէյտըն Լէն փողոցը, թիւ 80։

Խմբագիր և տէր լրագրոյս,
Ղուկաս Գ. Պալթազարեան։

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐՇԱԼՈՒՍՈՅ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ